

Barányiová, Magdaléna

Písanie literatúry ako dobrodružstvo tvorby

Slavica litteraria. 2015, vol. 18, iss. 2, pp. 222-233

ISSN 1212-1509 (print); ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/134902>

Access Date: 03. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

učebnicích a čítankách – to se však týká jen ruské školy, jak se měnila politika a ideologie: mizení tématu Lenina, důraz na „stříbrný věk“, tedy na modernu, na dříve zakazovanou literaturu a emigraci a postupný návrat ke kvalitativní rovnováze a zájem státu o návrat povinné četby; vyjadřuje však i obavu z nového ideologického ovlivňování. Stat' **Borise Drenkova** je kritickou analýzou tzv. západního pohledu na ruskou literaturu; typické je, že střední Evropu, tedy bývalé sovětské satelity, nepokládá za hodna zmínky, tedy nepokládá je ani za Západ, ani za Východ. Ukazuje na nevyrovnanost recepce ruské literatury a její nesamozřejmost i na příkladu odborných časopisů a jejich preferencí. **Galina Petkovová** přináší rozbor učebnice Petra Bicilliho, která dlouho sloužila ruské emigraci, a analyzuje recenze, jež se mezi ruskou emigrací objevily a které v knize našly nové metodologické a metodické postupy. Ke kanonizaci kánonu prof. Nabokova se vrací maďarský rusista **György Zoltán Józsa**. Jiné zajímají užší témata: např. **Alexandr Kočetkov** (Nižnij Novgorod) píše o autorském překladu Nabokovova románu *Král, dáma, kluk*, nebo **Kosta Sandev** zase o městě v podání Le Corbusiera a Pasternaka. Iosifu Brodskému se věnuje **Rumjana Evtimova** a **Dimo Dimov** (Brodskij jako americký univerzitní pedagog). Svazek uzavírá zkoumání folklórně mytologických komponentů v dílech ruských postmodernistů Tatjany Tolsté a Viktora Pelevina z pera **Natalji Černjajevové** (Varna).

Celý svazek revizí pohledů na ruskou literaturu je uvážlivý a přináší kritické hodnocení dosavadních postupů a současného stavu ruské literatury na univerzitách. Není to pohled z nejpříjemnějších, ale ani z nejmutnějších, vše je v pohybu, jsou zde i nadějně návraty k reálným hodnotám.

Ivo Pospíšil

PÍSANIE LITERATÚRY AKO DOBRODRUŽSTVO TVORBY

Tibor Žilka: *Dobrodružstvo teórie tvorby*. Nitra: UKF, Fakulta stredoeurópskych štúdií 2015. 254 s. ISBN 978-80-558-0743-0.

Tibor Žilka sa ako výskumník, pedagóg, zostavovateľ a spoluautor viacerých vedeckých monografií, odborných publikácií a učebníc venoval nasledovným problémovým okruhom: okrem teoretických rozborov a kritických hodnotení diel slovenskej a svetovej, klasickej i najnovšej literatúry sa osobitne venoval otázkam vizuálnej poézie, literárneho múzea či prekladu. Zvláštnu pozornosť venoval problematike literárnej paródie, alúzie, ironie, grotesknosti a hororu. K tomu neskôr pribudol i záujem o medziznakové súvislosti literatúry a iných druhov umenia, o problematiku vzťahu literatúry a náboženstva, etnických kultúr na Slovensku či o tradičnú ideu slovanskej vzájomnosti. Takmer dve de-

saťročia sa Tibor Žilka výskumne i pedagogicky sústreďuje na dve navzájom súvisiace témy: na problematiku intertextuality (medzitextového nadväzovania) a fenomén postmodernity. Týmto otázkam sú venované i monografie *Text a posttext, Od moderny k postmoderne, Postmoderná semiotika textu, (Post) moderná literatúra a film*, v nemčine vydaná publikácia *Modernismus und Postmodernismus* a viacero kolektívnych publikácií, na ktorých sa autorsky podieľal. K nim patrí aj anglická publikácia *Tracing Literary Postmodernism* (Po stopách literárnej postmodernity) a v Maďarsku vydané knižné práce (*Kresťanstvo, kultúra, verejný život; Spisovateľ na území nikoho*).

V marci 2015 bola vydaná knižná publikácia Tibora Žilku *Dobrodružstvo teórie tvorby*. Monografia je výsledkom vedeckovýskumnej činnosti autora, ktorý sa dlhodobo touto problematikou zaoberá, o čom svedčia jeho predchádzajúce publikácie. Z tohto aspektu monografia nadväzuje na bohaté autorove výskumom nadobudnuté poznatky a skúsenosti a rozpracúva ich v intenciách nových pohľadov na problematiku. *Dobrodružstvo teórie tvorby* je knihou, ktorá ašpiruje na nastolenie nových postupov pri recepcii textu. Už názov *Dobrodružstvo* evokuje pocit istého napätia, záujmu, ktoré nás sprevádzajú pri čítaní jednotlivých kapitol a dovádzajú k získaniu poznatkov koncepcií štúdia literárnych vzťahov a následne aj filmovej adaptácie. Kniha je členená do štrnástich kapitol, ktoré na seba logicky nadväzujú. Je písaná jasným a zrozumiteľným spôsobom, jednotlivé informačné pramene sú doplnené praktickými ukážkami. Prvá kapitola je venovaná *Nitrianskej škole v medzinárodnom kontexte*. V tejto kapitole autor mapuje orientáciu a výsledky prác predstaviteľov nitrianskej školy. V druhej kapitole s názvom *Genéza Mikovej výrazovej sústavy* autor svoju pozornosť upriamil na teóriu textu, štýlu, aspekty tvorby a percepcie, pojem literárnej komunikácie, ktoré vo svojich publikáciách Miko detailne rozpracoval. Mikova koncepcia vznikla na pomedzí lingvistiky, estetiky a literárnej vedy a jej metodologickým východiskom je chápanie literárnych aspektov ako funkčne-štruktúrnej jednoty. V kapitole s názvom *Postkolonializmus v slovenskej literatúre* autor svoju pozornosť sústredil na samotný termín a súčasne vyzdvihuje vplyv politickej situácie na orientáciu spisovateľov a ich tvorby v slovenskom literárnom kontexte. Termín postkolonializmus sa zväčša vzťahuje na tretí svet, v literatúre ho používame pri tematike, ktorá sa vzťahuje na diela, odrážajúce stav spoločnosti po rokoch útlaku, ponížovania, podceňovania, nesamostatnosti a ponechania ľudskej society na nižšej úrovni vývoja. Zabúda sa na strednú Európu, ktorá po druhej svetovej vojne musela znášať ruskú nadvládu a dostala sa do (polo)koloniálneho stavu. Ako to výstižne poznamenal i autor: „*Próza 90. rokov je dovedená do ruralistických polôh bez sentimentu a úžasu nad krásou slovenskej dediny*“ (s. 40). Spoločenská absurdita v tomto období priam núka témy na spracovanie. Z tohto dôvodu autor v stručnosti pripomína, ako býva postmoderna charakterizovaná. Koná tak s vedomím, že

aj keď zrejme neexistuje človek, ktorý by sa s pojmom postmodernej v súčasnom medializovanom a globalizovanom svete nestretol, často býva vnímaná rôznym spôsobom, mnohokrát i nesprávne ako synonymum pre kultúru posledných dvadsiatich rokov. „*Postmodernými prvkami sú tu: aplikácia radikálnej irónie a absurdity formou grotesky, hyperbolizácia reality do polôh hyperreality, fragmentarizácia textu, pokus o príbeh a pod.*“ (s. 40). Komika je neodmysliteľne spätá s ľudskými dejinami a je trvalou súčasťou vývoja umenia. Zámerom kapitoly s názvom *Poetika komickosti v umení* je „chápanie“ komiky ako určitý postoj človeka ku svetu a podľa toho rozlišujeme hlavné formy: iróniu, humor, absurditu a naivitu. Komiku je možné badať v konaní postáv, v deji či napríklad v komických situáciách. V jazykovej komike sa s ňou môžeme stretnúť v paródiách, satire, aforizmoch, fraškách, vtípoch, nonsensoch a mnoho ďalších literárnych žánroch. Kapitola venovaná Milanovi Rúfusovi sa zameriava na vystihnúť tvorby v kontexte slovenskej kultúry. Rúfusove umelecké práce sú spojené s pojmom „*duchovné umenie*“, teda také, ku ktorým je možné na metafyzickej rovine zdieľať i duchovné poznanie. V tvorbe Milana Rúfusa sa vyskytuje niekoľko konštánt, ktoré sú charakteristické okrem iného aj tým, že vychádzajú z duchovného dedičstva slovenskej kultúry a literatúry, z jej základných tradícií.

Prínos kapitoly s názvom *Tvorba Pavla Straussa v európskom kontexte, Lekárske anekdoty Pavla Straussa* spočíva v tom, že autorovi sa podarilo vystihnúť charakteristické motívy a črty v tvorbe Pavla Straussa, súčasne zmapovať vplyvy na tvorbu spomínaného autora. Pavol Strauss zostáva naďalej inšpiratívnym solitérom, ktorého odkaz podnecuje k množstvu úvah v rôznych kontextoch.

Vzťah medzi literatúrou a filmom sa snaží definovať už mnoho filmových vedcov. Existujú teórie, ktoré napomáhajú túto spojitosť odhaliť. Kapitola s názvom *Literárne dielo a film* sa zaoberá otázkou, do akej miery sa jedná o podobnosť filmu s literárnou predlohou. Musíme súhlasiť s tým, že každý film je adaptáciou buď konkrétneho literárneho diela, alebo príbehu, ktorý sa zrodil v hlave scenáristu a bol napísaný formou scenára. Kapitola venovaná *Filmovej adaptácii* si za cieľ kladie definíciu samotného pojmu „adaptácia“, a súčasne sa pokúša vymedziť typy adaptácií v konkrétnych literárnych dielach a následne vo filmovej adaptácii. Cieľom záverečnej kapitoly je vystihnúť jedinečnosť tvorby Béla Baláza a interpretácia filmovej tvorby *Valahol Európa* (Niekde v Európe). „*Základnou myšlienkou autora, ktorá sa nespočetnekrát u neho objavuje, recykluje, je prekonanie strachu zo smrti*“ (s. 193). Monografiu uzatvára rozhovor s autorom Tiborom Žilkom, pripravený Magdalénou Barányiovou, ktorý poukazuje na bohatú vedeckovýskumnú, publikačnú i pedagogickú činnosť, ktoré sú prínosom nielen na Slovensku, ale i v zahraničí.

Autorovi sa v monografii *Dobrodružstvo teórie tvorby* podarilo citlivo zorientovať jednotlivé štúdie a vytvoriť kompaktný, zaujímavý logický prepojený

vedecký text. Kniha je určená nielen vysokoškolským študentom literárnovedných odborov, ale vďaka svojmu poňatiu i širšiemu okruhu záujemcov o túto problematiku.

Magdaléna Barányiová

DVA NITRANSKÉ SBORNÍKY: O POVAZE TEXTU A LITERÁRNÍM ŽIVOTĚ

Imitácia – alúzia – plagiát. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Literárne akcenty I. Zostavil Dušan Teplan. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, Filozofická fakulta, 2014. 237 s. ISBN 978-80-558-0589-4.

Literárny život v minulosti a dnes. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Literárne akcenty II. Zostavil Dušan Teplan. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, Filozofická fakulta, 2015. 278 s. ISBN 978-80-558-0778-2.

První konferenční sborník je tematicky nasycený, plný podnětů a nakupeného materiálu. Přesto mě trochu zklamal, neboť právě poslednímu slovu z názvu se věnoval relativně nejméně, resp. čekal jsem, že tu najdu nějaké zřetelné rozhraničení mezi těmi třemi pojmy, zvláště když dnes jsou lidé pronásledováni a mediálně vláčeni za plagiát, jenž je někdy průkazný, ale často nezřetelný. Vzpomínám si na mediální lynč jednoho univerzitního badatele, na jehož vedoucí místo aspiroval někdo, kdo udal, že pod svým jménem publikoval něco, co už jednou vyšlo jako společné dílo s jeho zahraničním kolegou. I když ten dosvědčil svůj souhlas, onen člověk byl z funkce odvolán a vláčen tiskem. Když byl poté očištěn zvláštní komisí a byl do funkce reinstalován, nikdo se mu veřejně, mediálně neomluvil. Jindy se stává, že plagiát je chytře skrytý, přebírají se celé věty, termíny a definice, původní koncepce, aniž by to bylo postižitelné, neboť odkaz na práce tu je, ale schováno někde vzadu a nikdo neví, co patří autorům a co ukradli. To se děje nejčastěji mezi sofistickovanými vědci: někdy je to hodně zákeřné, jindy může jít o opomenutí. Toto je téma ožehavé a tomu se většina autorů ráda vyhnula. Je tedy sborník přínosný, vskutku akademický, tedy ani ryba ani rak, hodně bezbarvý, nedotýkající se nejžhavějších problémů. Ostatně vyhýbání se problémům a unikání je i širším celospolečenským znakem „politicky korektních“ Evropanů, kdy je v podstatě zakázáno vyjadřovat se přímo a kde neschopnost a nechť řešit věci nepříjemné a delikátní se samozřejmě vymstí a ta doba je již tady. Nicméně: zaujme již úvodní studie Radka Malého o Paulu Celanovi a tzv. gollovské afěře. Je to téma citlivé, neboť není zřejmé, zda šlo o úmysl zcela, neboť jen zčásti: je